

บทลึ: พิพิธภัณฑมิชีวิต

ฮุตแมน (Houtman) ไม่ใช่ชาวยุโรปคนแรกที่เข้ามาติดต่อกับชาวบทลึ แต่บันทึกของเขาที่เกี่ยวข้องกับบทลึในปี ค.ศ. 1597 ทิ้งไว้ซึ่งความทรงจำที่ติดแน่นในสำนึกเกี่ยวกับบทลึของชาวตะวันตก ในบันทึกได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับลูกเรือสองคนของฮุตแมนที่ละทิ้งภาระกิจไป เนื่องจากไม่อาจต้านทานเสน่ห์ของสาวบทลึได้ แต่เหตุผลที่แท้จริงก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดนัก ในบันทึกนั้นบรรยายถึงสภาพลูกเรือของฮุตแมนที่อ่อนล้าจากการใช้ชีวิตที่ยากลำบากในชวาและประสบความล้มเหลวในการเจรจาการค้าในชวา เมื่อได้มาพักฟื้นที่บทลึก่อนจะเดินทางยาวไกลกลับบ้าน ภาพของบทลึจึงมีแต่ด้านที่สวยงาม ภาพ "บทลึน้อยอันเป็นที่รัก" จึงแพร่กระจายออกไป

งานเขียนของฮุตแมนชิ้นนี้มีอิทธิพลต่องานเขียนอื่น ๆ ต่อมา เช่นงานของจาร์คอบิน แซมมวล เพอร์แชส (Jacobean Samuel Purchas) เพอร์แชสใช้บันทึกการเดินทางของฮุตแมนและนักเดินเรือชาวดัตช์คนอื่น ๆ ในการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับบทลึโดยมีจุดมุ่งหมายในด้านการค้าเป็นหลัก เขาจึงมีอิสระที่จะเขียนเน้นถึงความน่าตื่นตาตื่นใจของบทลึ เมื่อเขาอธิบายถึงกษัตริย์บทลึและบริวาร การนับถือศาสนาฮินดูของชาวเกาะ และประเพณีการเผาแม่่ม่ายบนกองฟืน

บทลึไม่เพียงแต่ถูกเขียนบรรยายว่าเป็นเกาะที่มีเสน่ห์ แต่ยังถูกแสดงผ่านสื่อทางภาพด้วย เช่นหนังสือของฮุตแมนที่ตีพิมพ์ในปี 1598 ประกอบไปด้วยภาพทาสแบกเสลี่ยงขุนนาง ภาพกษัตริย์ภายใต้เศวตฉัตรที่ประทับบนเกวียน และภาพหญิงพื้นเมืองกับนักดนตรีในพิธีศพของสามี ภาพทั้งสามในหนังสือของฮุตแมนนี้แพร่หลายมากและถูกใช้ประกอบในหนังสือเล่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับบทลึ

ภาพลักษณ์ดั้งเดิมที่มีต่อบทลึของพวกยุโรปส่วนใหญ่จะเป็นภาพแบบฉบับ(stereotype) ในแบบวัฒนธรรมอินเดีย ดังนั้นการบรรยายถึงชนบประเพณีของพิธีสะตี(การเผาแม่่ม่าย)ในบทลึ บันทึกจึงมักอ้างว่าคล้ายกับที่อินเดีย ในศตวรรษที่ 16 - 17 แม้บทลึจะเป็นที่รู้จักของชาวยุโรปแล้ว แต่บันทึกของบริษัทดัตช์อีสต์อินเดียไม่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับราชประเพณีบทลึเลย ดัตช์ทำสัญญากับผู้ปกครองบทลึในเรื่องการค้าทาสและมีการตั้งสถานีการค้าบนเกาะด้วย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างดัตช์กับชาวบทลึไม่สู้จะดีนัก ชาวบทลึรู้สึกว่ตนเองถูกคุกคามอิสรภาพ

ประเพณีฮินดูของบทลึ เช่น การเผาแม่่ม่าย เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจอย่างต่อเนื่องกับชาวยุโรป และยังเป็นแนวคิดสำคัญที่แพร่หลายจนกระทั่งถึงต้นศตวรรษที่ 20 ภาพประกอบเกี่ยวกับพิธีสะตีในบทลึในบันทึกของชาวยุโรปใช้ภาพจากอินเดีย โดยที่ข้อเขียนที่บรรยายถึงพิธีกลับแตกต่างและไม่ได้ไปด้วยกันกับภาพ ตัวอย่างแรกของงานเขียนในลักษณะนี้เช่น Jan Oosterwijk ที่อธิบายพิธีกรรมเผาตัวเองของราชินีบทลึและการสังเวชีวิตของทาสผู้หญิง อีก 22 คน ในปี 1633 ตามด้วยพิธีกรรมที่ฆ่าทาสผู้ซึ่งสวมชุดขาวเตรียมตัวสำหรับการถูกประหารด้วย กริช ผู้เขียนกล่าวถึงแต่ในแง่ที่ประอะเปื้อนไปด้วยเลือดของพิธีกรรม และบรรยายถึงความกล้าหาญของหญิงสาวที่เชือดตัวเองด้วยกริช พิธีกรรมนี้ยิ่งเพิ่มความน่าตื่นตาตื่นใจของบทลึมากยิ่งขึ้นไปอีก

นอกจากนี้ยังเป็นที่ยังเป็นที่เลื่องลือกันว่าชาวบทลึเป็นพวกดุร้ายป่าเถื่อน ภาพลักษณ์ของบทลึในฐานะดินแดนแห่งความป่าเถื่อนเกิดขึ้นจากจดหมายและรายงาน ของพ่อค้าชาวดัตช์ Jan Troet พ่อค้าดัตช์ที่มี

ชื่อเสียงในแถบนี้เป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดนี้ เขาอ้างอิงเรียนกับบริษัทดัตช์อีสต์อินเดียเกี่ยวกับทาสชาวบาทลีที่ไม่เชื่อฟัง ในจดหมายปี 1661 Troet อธิบายถึงการที่พวกทาสบาทลีก่อการจลาจลและยึดเรือของเขา จากนั้นปี 1665 บริษัทได้รับข้อร้องทุกข์ต่าง ๆ เรื่องทาสบาทลี มีการห้ามค้าทาสชาวบาทลีแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ

สงครามนำไปเปลี่ยนพื้นความสนใจใหม่อีกครั้งต่อบาทลีของชาวยุโรป เริ่มจากอังกฤษ และดัตช์ในเวลาต่อมา บาทลีดึงดูดความสนใจอังกฤษเพราะยุทธศาสตร์ที่ตั้งที่อยู่ติดกับชวา และอังกฤษต้องการสานสัมพันธ์กับบาทลี และต้องการศึกษาอย่างจริงจังเกี่ยวกับอารยธรรมเก่าแก่ของบาทลี สงครามในยุโรปขณะนั้นที่ฝรั่งเศสเข้ายึดเนเธอร์แลนด์ แล้วอังกฤษได้อำนาจปกครองเหนือเกาะชวาแทนรัฐบาลดัตช์ที่ถูกขับออกมาในกรุงลอนดอน ตั้งแต่ปี 1811-1816 เซอร์ธอมัส แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) ที่ต่อมาเป็นผู้ก่อรากสร้างฐานเกาะสิงคโปร์และปกครองหมู่เกาะที่อยู่ในการ ครอบครองของดัตช์ในฐานะตัวแทนข้าหลวงใหญ่ในปัตตาเวีย แรฟเฟิลส์เน้นสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองบาทลี และมองว่าเกาะบาทลีเป็นกุญแจสำคัญในแผนการของเขา ที่ต้องการลบล้างอำนาจดัตช์เหนือหมู่เกาะอินดีส์

การเข้ามาปกครองหมู่เกาะอินดีส์ของแรฟเฟิลส์ เป็นเสมือนผลผลิตของยุคแสงสว่างทางความคิดในยุโรป(Europe Enlightenment) และเป็นการนำทฤษฎีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ แรฟเฟิลส์มองคนพื้นเมืองในฐานะผู้ประกอบการค้าที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่ "พวกคนพื้นเมืองที่ขี้เกียจ" ไม่เหมือนกับที่คนดัตช์และอังกฤษในมลายูมอง นักคิดที่มีอิทธิพลต่อแรฟเฟิลส์คือ อדם สมิธ (Adam Smith/ 1723-1790) และฌอง ฌากส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau/ 1712-1778) แรฟเฟิลส์ให้ความสำคัญต่อแรงงานชวาในชวา มีการเปลี่ยนรูปแบบการเก็บภาษี และการให้เช่าที่ดิน

เขาพบว่าวัฒนธรรมบาทลีเต็มไปด้วยวัตถุดิบมากมายสำหรับนำทฤษฎีต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์การเมือง เขาพอใจที่พบว่าชาวบาทลีไม่ใช่พวกเชื่องซึมแบบคนชวา และเขาสรรเสริญความเป็นลูกผู้ชาย และประทับใจความเป็นบ้านป่าเมืองเถื่อนของบาทลี ในฐานะผู้ที่สืบทอดแนวคิดของรูสโซ แรฟเฟิลส์ยังมองชาวบาทลีในฐานะเป็น"ความป่าเถื่อนที่ดีงาม" (noble savages) เขารู้สึกว่าคุณปกครองของบาทลีไม่ได้กดขี่เหมือนกับที่ชวา สำหรับเขาแล้วชนพื้นเมืองบาทลีไม่เพียงไม่ได้ถูกกดขี่ แต่ยังไม่ได้เป็นคนเกียจคร้านด้วย ชาวบาทลีแสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่มีมากกว่าเพื่อนบ้านในเรื่องของอารยธรรมและความพร้อมในการพัฒนา

มุมมองของแรฟเฟิลส์คล้ายกับนักคิดด้านตะวันออกศึกษาหลายคน บาทลีถูกมองว่าเป็น"จุดเริ่มต้นของอารยธรรมโบราณของชาวพื้นเมืองชวา" แม้แรฟเฟิลส์จะเน้นย้ำถึงภาพลักษณ์ของการเผาแม่มา้ย แต่เขาก็ปฏิเสธว่าพิธีดังกล่าวไม่ใช่หัวใจสำคัญที่เป็นสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าของบาทลี บาทลีแสดงถึงความรุ่งโรจน์ของอารยธรรมที่มีมายาวนานอย่างต่อเนื่องอย่างที่เขาไม่มี บาทลีเป็นพิพิธภัณฑของมรดกอารยธรรมอินดูที่รุ่งโรจน์ แรฟเฟิลส์เห็นว่าอารยธรรมโบราณที่สั่งสมของบาทลีกับศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นสมัยใหม่จะเดินคู่กันไปได้ด้วยดี

มุมมองด้านบวกของแรฟเฟิลส์ต่อบาทลีไม่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางนัก หลังจากที่ดัตช์เข้าไปมีอำนาจปกครองอีกครั้งเหนือชวา ภาพลักษณ์เก่าแก่ของบาทลีที่เป็นดินแดนป่าเถื่อนถูกปลุกขึ้นอีกครั้งในงานของ H.A. Van der Broek ข้าราชการที่ถูกส่งมาในฐานะทูตของเกาะ Van der Broek มีทัศนคติในด้านลบต่อบาทลี

อาจเพราะกษัตริย์บาทลีขัดขวางและเพิกเฉยต่อข้อเสนอทางการเมืองของเขา เขาดำเนินการสร้างภาพแบบฉบับเก่า ๆ ขึ้นมา แม้ว่างานเขียนของเขามีแรงจูงใจจากทางการเมืองก็ตาม แต่ก็น่าสนใจตรงที่เนื้อหาที่เขาเขียนเต็มไปด้วยข้อมูลด้านชาติพันธุ์ Van der Broek เห็นว่าทางเดียวที่บาทลีจะพัฒนาได้คืออยู่ใต้การปกครองของดัตช์

ภาพลักษณ์ด้านลบของบาทลียังถูกตอกย้ำจากการที่ชาวบาทลียึดมั่นในศาสนาฮินดูและ ไม่ยอมรับ "ความปรารถนาดี" ของหมอสอนศาสนา นำมาซึ่งความไม่พอใจมาสู่พวกหมอสอนศาสนา นอกจากนี้งานของ J.H. Moor บรรณาธิการ Malacca Observer and Singapore Chronicle ที่มีบทล้อเลียนและดูถูกชาวเกาะ โดยมีทัศนคติว่าชาวบาทลีสืบทอดที่ไม่ให้ความเคารพคนยุโรป โดยมองว่าที่ยุโรปเข้าไปแทรกแซงบาทลียี่เพื่อจะสอนมารยาทให้ชนพื้นเมือง และทำให้พวกเขาอ่อนน้อมง่ายตามความต้องการของบรรดาหมอสอนศาสนาและพ่อค้า

อังกฤษเริ่มมีบทบาทการค้ากับบาทลียากขึ้นในทศวรรษที่ 1820 และ 1830 นำมาซึ่งความกลัวของดัตช์ต่อการขยายอิทธิพลมาสู่บาทลีของจักรวรรดินิยม อังกฤษ ความทุกข์ร้อนของดัตช์ยิ่งทวีขึ้นอีกเมื่อพ่อค้ายุโรปที่ประสบความสำเร็จที่สุดในการค้ากับบาทลียี่คือ ชาวเดนมาร์ก นาม Mads Johansen Lange (1806-1856) ดัตช์จึงต้องการพิชิตเกาะบาทลีให้เบ็ดเสร็จ ภาพลักษณ์การชวนทะเลาะของผู้ปกครองบาทลียี่จึงถูกขยายมากขึ้น สงครามเพื่อพิชิตบาทลีของดัตช์เริ่มขึ้นในปี 1846 แต่ก็ยังไม่สำเร็จ รายงานของดัตช์มักจะเขียนให้ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองเป็นพวกป่าเถื่อนและหลอกลวง และเขียนถึงอุปนิสัยของชาวบาทลียี่ที่ชอบทะเลาะอาละวาด สงครามครั้งสุดท้ายสิ้นสุดลงในปี 1906-8 เมื่อราชสำนักและชาวบาทลียี่ต่อสู้แบบยอมตาย ซึ่งเรียกรวบรวมที่กล่าวหาญี่ว่า "ปูปุตัน" (puputan)

ในวีรกรรมปูปุตันนั้นบรรดาคนในราชสำนักจะสวมเครื่องแต่งกายเต็มยศ แล้วเดินอย่างอาจหาญเข้าไปเผชิญหน้ากับศัตรูแบบยอมตายมากกว่ามีชีวิตอยู่แบบไร้ศักดิ์ศรี กับตัน W.Cool ผู้เห็นเหตุการณ์ ได้บรรยายถึงสถานการณ์ที่น่าสะพรึงกลัว และยังให้ภาพที่เป็นจริงของการโต้ตอบของดัตช์

"พวกนี้เป็นสมาชิกของราชวงศ์ที่เหลือพร้อมด้วยข้าราชการบริวาร ผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก พวกเขาพร้อมจะตายและเดินแถวในชุดที่สง่างามประดับด้วยเพชรนิลจินดา ในมือถือกริชและหอกด้วยท่าเตรียมพร้อม พวกเขาเตรียมตัวด้วยความแข็งแกร่งพร้อมเผชิญหน้ากับทหารของเรา นี่ยี่คือปูปุตันที่เลื่องชื่อ! ทหารของเราไม่ได้รับการระคายเคืองสักนิด ฝ่ายตรงข้ามถูกฆ่าตายดั่งใบไม้ร่วง มีเลือดไหลเพียงไม่กี่คนที่สามารถเข้าประชิดตาบปลายปืนเราได้ แต่พวกนั้นก็ไม่ได้ถูกยิง พวกเราจัดการพวกนั้นด้วยสองมือของเรา"

ปูปุตันมีความหมายว่า "อวสาน" เป็นสัญลักษณ์ประเพณีของการสิ้นสุดลงของอาณาจักร เชื่อกันว่าวิญญาณจะไปสู่สุคติผ่านการตายในสนามรบ ดังนั้นจำเป็นสำหรับชนชั้นปกครองที่ต้องตายอย่างสมเกียรติ ดัตช์เผชิญหน้ากับปูปุตันในการทำสงครามกับบาทลีและตกตะลึงต่อพิธีกรรมฆ่าตัวตายแบบนี้ ในสายตาของดัตช์ปูปุตันถูกผนวกเข้าไปเป็นหนึ่งในภาพลักษณ์ความกล้าหลังป่าเถื่อนของบาทลียี่ อันประกอบไปด้วยเรื่องการค้าทาส การเผาแม่ม่าย และอุทิวชีวิตในสนามรบ

ปูปุตันเกิดขึ้นเป็นครั้งที่สองในเมือง Klungkung ในปี 1908 แทนที่จะยอมรับอำนาจต่างชาติ ราชวงศ์บาทลียี่เลือกที่จะตายอย่างมีเกียรติผ่านปูปุตัน อย่างไรก็ตามการที่ดัตช์พยายามแสดงให้ว่าการเข้าครอบครอง

บาหลิเป็นเรื่องของ ศิลธรรมของผู้มีอารยธรรมสูงส่งมาปลดปล่อยความล้าหลัง การพลีชีพของชาวบาหลิจึงกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศ ดัตช์อ้างว่าไม่คาดคิดมาก่อนว่าชาวบาหลิจะตอบโต้ด้วยวิธีการฆ่าตัวตายแบบนั้น และไม่เคยมารู้มาก่อนเกี่ยวกับปูปุตัน ดังนั้นเพื่อที่จะชดเชยการนองเลือดครั้งนั้น และแสดงถึงภาพลักษณ์ที่น่าสรรเสริญของเจ้าอาณานิคม ดัตช์จึงสนับสนุนแนวคิด "พิพิธภัณฑ์มีชีวิต" (Living Museum) ในบาหลิขึ้น ภาพลักษณ์ใหม่นี้มีพื้นฐานอยู่บนการอนุรักษ์วัฒนธรรมของบาหลิและส่งเสริม เกาะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

นักวิชาการยุโรปด้านตะวันออกศึกษา มีทัศนยะมานานแล้วว่า บาหลิเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์ของวัฒนธรรมชาวฮินดู มุมมองที่ว่านี้มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ในอนาคตของบาหลิ ผู้ปกครองชาวดัตช์อาจไม่มีภาพที่ถูกต้องของสิ่งที่เรียกว่าความเป็นบาหลิที่แท้จริง แต่อย่างน้อยพวกดัตช์มีแนวคิดบางอย่างที่จะบอกว่าความเป็นบาหลิควรจะเป็น อย่างไร ในสายตาของดัตช์ศาสนาฮินดูเป็นรากฐานสำคัญของสังคมบาหลิ รวมถึงเป็นรากฐานของการประสานรวมวัฒนธรรมและศิลปะของบาหลิ

มรดกอันล้ำค่าเหล่านี้กลายเป็นเครื่องป้องกันการถูกรุกไล่ของโลกสมัยใหม่และได้ รับการบูรณะรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ให้อยู่ในสภาพดั้งเดิม บาหลิวัดโฉมต่อชาวโลกด้วยความชื่นชม ในต้นทศวรรษที่ 1930 ดัตช์พยายามที่จะสร้างภาพลักษณ์ให้กับบาหลิ โดยมีนโยบายวัฒนธรรมที่รู้จักกันในนามว่ากระบวนการสร้างความ เป็นบาหลิ (Balinization) ไม่เพียงแต่วัฒนธรรมบาหลิจะถูกรักษาไว้สำหรับนักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ชาวบาหลิยังถูกสอนโดยเจ้าอาณานิคมดัตช์ถึงวิธีการที่จะเป็นชาวบาหลิที่แท้ จริง! กล่าวได้ว่าพิพิธภัณฑ์มีชีวิตแห่งนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างความ เป็นบาหลิของเจ้าอาณานิคมนั่นเอง

แปลและเรียบเรียงจาก

Hitchcock, Michael and Norris, Lucy. 1995. "Bali: The Living Museum." in Bali the Imaginary Museum. Kuala Lumpur: Oxford University Press, pp. 11-24.